آموزش تنبور

دوره‌ی مقدماتی

گردآوری و تألیف

پوریا فرجی و تارا اله‌وردی

مؤسسه‌ی فرهنگی ـ هنری ماهور

تهران ۱۴۰۳

فهرست مطالب

پیش‌گفتار ۷

بخش اول ۸

۱-۱ آموزش نوازندگی تنبور ۸

۱-۲ تعریف مقام و انواع قالب‌های موسیقایی تنبور ۱۰

بخش دوم: تکنیک های مضراب ۱۲

۲-۱ مضراب راست و انواع آن ۱۲

۲-۲ مضراب چپ و انواع آن ۱۲

۲-۳ مضراب‌های ترکیبی ۱۳

بخش سوم ۱۴

۳-۱ شیوه‌ی نگارش و نت‌نویسی تنبور ۱۴

۳-۲ گستره‌ی صوتی ۱۴

۳-۳ کوک تنبور ۱۴

۳-۴ دستان ۱۴

۳-۵ شیوه‌ی قرار گرفتن دست چپ روی ساز ۱۶

۳-۶ نشانه‌های انگشت‌گذاری ۱۶

۳-۷ دستان اول، درس‌های ۱ تا ۲۳ ..... ۱۶

۳-۸ دستان دوم، درس‌های ۲۳ تا ۴۸ ..... ۲۳

۳-۹ دستان سوم، درس‌های ۴۸ تا ۷۷ ..... ۲۹

۳-۱۰ دستان چهارم، درس‌های ۷۷ تا ۹۵ ..... ۳۷

سه‌ضربی در مقام زیر دستان و واریاسیون‌های آن، درس‌های ۹۵ تا ۱۰۲ ..... ۴۲

دوضربی ترکیبی در مقام زیر دستان، درس ۱۰۲ ..... ۴۵
۳-۱۱ انگشت‌گذاری روی سیم بم، درس‌های ۱۰۳ تا ۱۰۸ ..... ۴۶
بخش چهارم ۴۸
۴-۱ اشاره، درس‌های ۱۰۸ تا ۱۱۸ ..... ۴۸
۴-۲ گلیساندو، درس ۱۱۴ ..... ۵۰
۴-۳ کندن یا کنده‌کاری، درس‌های ۱۱۸ تا ۱۲۶ ..... ۵۱
بخش پنجم ۵۴
تکنیک شُر و انواع آن، درس‌های ۱۲۶ تا ۱۴۴ ..... ۵۶
قطعه سوار سوار درس ۱۴۴ ..... ۶۴
بخش ششم ۶۷
۶-۱ مُردنت (گزش)، درس‌های ۱۴۵ تا ۱۵۴ ..... ۶۷
پنج ضربی، درس ۱۵۴ و ۱۵۵ ..... ۷۱
۶-۲ دو صدایی، درس‌های ۱۵۶ تا ۱۶۱ ..... ۷۴
ده‌ضربی براساس مقام سحری، درس ۱۶۱ ..... ۷۶
بخش هفتم ۷۸
۷-۱ تکیه، درس‌های ۱۶۲ تا ۱۶۸ ..... ۷۸
۷-۲ پژواک: درس‌های ۱۶۸ تا ۱۷۳ ..... ۸۲
۷-۳ ویبراسیون، درس‌های ۱۷۳ و ۱۷۴ ..... ۸۵
۷-۴ چند صدایی، درس‌های ۱۷۵ تا آخر ۱۸۰ ..... ۸۶
فهرست منابع ۹۰
جدول کوک ساز ۹۱
جدول سرعت اجرای دروس ۹۲

پیش گفتار

تنوع ساز تنبور در شرق آنچنان زیاد است که آن را تبدیل به یک مفهوم عام کرده است. «تنبور» به تمامی سازهای دسته بلندی گفته می‌شود که طول دسته‌ی آن از کاسه بلندتر است. ۲۴۰۰ سال قبل از میلاد وجود تنبور در اوروک (URUK) گواهی شده است. با وجود سادگی ساخت تنبور، تنوع صوتی و اجرایی آن در نقاط مختلف اعم از تنبور ترکمن، تنبور ازبک، دوتار خراسان، تنبور کرد و ... بسیار متفاوت است و همین امر باعث پیچیدگیِ فنیِ نوازندگی این سازِ به ظاهر ساده شده است. نوشتن یک روش آموزشی برای تنبور کُردی از چند جهت قابل بررسی است. نخست، منابع مکتوب (از کارگان تنبور) و آموزشی دقیقی در دسترس نیست یا اگر هم هست نظام مشخصی در شیوه‌ی آوانگاری آن‌ها وجود ندارد . سپس، انتخاب شیوه‌ی نوازندگی استاد نورعلی الهی به عنوان مرجع تدوین این روش آموزشی با توجه به ویژگی‌های موسیقایی منحصر به فرد و تکنیک نوازندگی پر ظرافت و پیچیده‌ی ایشان مورد توجه نگارنده‌ی کتاب بوده است. استاد الهی فرزند حاج نعمت‌الله جیحون آبادی، عارف، موسیقیدان و شاعر توانا (تولد ۱۲۵۰ش.) است. محیطی که استاد الهی در آن بزرگ شده است سرشار از شوق معنوی است و همین امر باعث الهاماتی بالاخص در موسیقی ایشان شده است. استاد الهی تا قبل از ۲۷ سالگی (شروع اقامت در تهران) با سازهایی مانند چگور آذری، سازهای بادی کُردی (مانند سُرنا و دوزله)، کمانچه‌ی کُردی و دف علاوه بر تنبور آشنا می‌شود. همچنین بنا بر اقتضای شغل قضاوت (۳۹ سالگی) در شهرهای مختلفی زندگی کرده و با موسیقی‌دانان آن مناطق آشنا شده است. همچنین در تهران با اساتیدی چون درویش‌خان، موسی معروفی، روح‌الله خالقی و ابوالحسن صبا نشست و برخاست داشته است و از آن‌ها تار، سه‌تار، ویلن و مبانی موسیقی غربی را فرا می‌گیرد. مجموع این تجارب باعث شد که استاد الهی در موسیقی تنبور چه از لحاظ فن اجرا و چه از لحاظ محتوای موسیقایی یک نظام طراحی کند. در این کتاب سعی بر این است که نظام موسیقایی استاد الهی با نگاه تحلیلی و آموزشی درس داده شود. انتظار می‌رود که هنرجو پس از اتمام این کتاب تکنیک‌های نوازندگی این موسیقی را درک و آن‌ها را اجرا کند. در روند آموزشی این کتاب شنیدن موسیقی استاد الهی با تمرکز و دقت می‌تواند در درک بهتر و صحیح‌تر موسیقی ایشان تاثیرگذار باشد.